

Enkele ervaringen

Economen worden verondersteld te denken en het resultaat daarvan aan te bieden aan wie hen als raadgevers hebben gekozen. Dat laatste zou men een „poging tot overdracht van kennis” kunnen noemen. Het is misschien de moeite waard om enkele ervaringen, opgedaan tijdens deze twee processen — denken en proberen over te dragen — neer te schrijven.

Het denken wordt in eerste instantie getoetst aan feitenmateriaal en binnen de kring van vakgenoten. Toevallig heb ik in dit tijdschrift kort geleden 1) de noodzaak beklemtoond om tot een synthese te komen van „deelttheorieën”. Met deelttheorieën bedoel ik dan de stromingen die heden ten dage in een polariserende discussie naar buiten treden: keynesianen, aanbodeconomen, deregulanten, monetaristen enz. Om het toen betoogde nog even anders te formuleren: wij moeten onze vuile was niet buiten hangen, maar liever eerst wassen. Wij zouden uit eigen aandrift ons in de positie van een rechtbankjury moeten stellen om pas te voorschijn te komen als wij het eens zijn. Wij behoeven daarbij niet, als in de bekende film, „angry” te zijn en natuurlijk ook niet beperkt te blijven tot twaalf personen, noch tot „men” alleen. Een laatste ervaring wat deze fase betreft: we zijn nooit te oud om te leren!

Nog voordat het denken tot een resultaat leidt, kan het nuttig zijn om bij andere faculteiten te gaan luisteren. Bij voorbeeld bij psychologen, die hun methode van de padanalyse — niet erg verschillend van onze econometrische modellen — zo’n twintig jaar eerder dan deze laatste ontwikkelden. Of bij ingenieurs, wier kijk op productiefuncties opmerkelijk praktischer aandoet dan veel door economen voorgestelde vormen. Of bij onbenoemde empiristen die — zoals Levy en Guttman 2) — met hun enquêtes laten zien dat een groot deel van de variantie van het menselijk geluk geheel buiten economische grootheden verwezenlijking vindt: in een goed gezinsleven, in een prettige verhouding op het werk of in de buurt. Hoofdervaring hier dus: er is alle aanleiding tot bescheidenheid. Naar een bekende quasi-duitse zegswijze is deze laatste een sieraad, maar

J. Tinbergen

komt men (economisch?) verder zonder haar.

Een andere ervaring in dit stadium is dat het verstandig is om het denkwerk samen met een aantal van die anderen te doen. Dat is dan tenminste een nabootsing van wat de mensen van de praktijk gedwongen zijn te doen: zij kunnen zich het leven niet veraangename door zich af te schermen van niet-economische aspecten.

Tot zover over ons denkwerk. Nu over de pogingen om de resultaten te „verkopen”. Vertelden Levy en Guttman ons dat er vele andere dingen zijn die het menselijk geluk bevorderen dan alleen economische factoren, wij kunnen bij advieswerk ervaren dat er vele factoren zijn die, naast economische, het menselijk ongeluk bevorderen. Laten we enkele van deze schimmen, die als medebeslissers in de politiek onze economische argumenten belagen, trachten aan te wijzen. Aangezien er veelkoppige monsters bij zijn, zijn er in mijn lijst misschien dubbeltellingen; en daarvoor dien ik mij als econoom te schamen. Ik probeer enkele van deze tegenwerkende factoren te beschrijven.

Eerst zijn er *competentiegeschillen* tussen de elementen waaruit een regerings- of ondernemingsapparaat is opgebouwd. Een deel van de ijver waarmee een beleid wordt uitgevoerd, gaat verloren in ijver voor de eigen afdeling, het eigen directoraat, directoraat-generaal of ministerie.

Is de werkelijk bevoegde eenmaal gevonden, dan kan het beleidsvoorstel een *precedent* gaan scheppen. Zorg er dus voor om een verzameling van precedenten aan te leggen, waaruit te rechter tijd kan worden geput, als de logica alleen niet voldoende overtuigend is.

Komen er aan een beleidsvoorstel belastingen of andere financiële overdrachten te pas, hoedt u dan voor het *fraudemonster*, ook wel misbruik of, zachtaardiger, oneigenlijk gebruik genoemd. Betalen is voor de dommen, zegt Flip de Kam en zijn boek verkoopt uitstekend.

Wij zijn dan aangeland bij de grote medebeslissers. Nummer 1 is de mythe dat het nationale belang het best gediend kan worden door de vrijstaande eigen regering, wier handen niet gebonden moeten zijn door lid te zijn van supranationale instellingen. Dit monster, dat van het *nationalisme*, is niet alleen een vijand van economen, maar, belangrijker, Volksvijand Nummer Een. Het is bijzonder krachtig bij eilandnaties. In de laatste decennia heeft het op vele plaatsen gewoed, elders veel erger dan in onze contreien. Maar het ondergraaft toch ook de Europese Gemeenschap.

Ten slotte het waas, of de mist van de *kortzichtigheid*, waarvan de latijnse naam *myopia* indrukwekkender is. Het waas belet ons bredere gezichtspunten te zien en dus er rekening mee te houden — naar ruimte en naar tijd. Hier heeft onze grote Keynes de vijand geholpen door op een minder gelukkig ogenblik te zeggen dat „in the long run we are all dead”. In deze uitspraak zijn kinderen, kleinkinderen enzovoort vergeten. Deze dwaling van een onzer groten is minder door economen dan door het interdisciplinaire gezelschap van de Club van Rome hersteld. Of, in de Duitse Bondsrepubliek, door de kleur die in de leer van het licht als complement van rood bekend is: groen.

Tegenover deze figuren van de onderwereld, culminerend in nationalisme en kortzichtigheid, is bescheidenheid, bepleit tegenover buiteneconomisch denken, niet gewenst. Hier moeten we op ons stuk staan.

J. Tinbergen

1) De noodzaak van een synthese, *ESB*, 1 december 1982, blz. 1284 en 1285.

2) S. Levy en L. Guttman, On the multivariate structure of wellbeing, *Social Indicators Research*, jg. 2, nr. 3, blz. 361-388.